

Stelja v gozdih.

Besedice našim gospodarjem v jesenskem času.

Pruska vlada je dala bukvice (Waldstreu. Frankfurt a. d. Oder) spisati, v katerih dokazuje, kako škodljivo je gozdom (borštom), ako se listje iz njih tako pograbi, da celó malo ali skoro nič stelje drevesu ne ostane; zlasti hojevje trpi škodo po takem napačnem gospodarstvu. Te bukvice, na priliko, jasno dokazujejo, da borovec korenin svojih ne žene globoko v zemljo, ampak da se bolj iz površne zemlje živi; ker pa zemlja, kjer hoja raste, ni kaj rodovitna, tedaj je borovcu poglavitni živež to, kar ga dobiva iz stelje. Stelja sama in črna prst, ki se sčasoma iz nje nareja, varujeta zemlji potrebno vlažnost, — odeja stelje stori, da se zemlja okoli drevesa nanagloma ne premrazi, da pozeblina pozimi in pomladanski ponočni mraz ne seže pregloboko do korenin, — stelja, ko se sprstenuje, greje zemljo. Ker ima vodenih delov v sebi, razkrajja rudninske dele v zemlji, in ker neprenehoma ogeljna kislina iz nje puhti, redi drevesa. — Dalje je po skušnjah dokazano, da gozdna stelja nima veliko vrednosti za kmetijstvo, kajti 1000 funtov daje 12 funtov nezgorljivih snovi, med temi $\frac{4}{5}$ funta kalija in natrona, in da stelja, če je suha ravno tako kakor ržena slama, je komaj pol toliko vredna, kakor stelja ržene slame.

Vrh tega je tudi še to pomisliti, da gozdna stelja ni ravno neobhodno potrebna njivi, ker gnoj se lahko tudi z drugo steljo napravlja.

Iz vsega tega naj si tudi naši gospodarji zapomnijo to, naj jim gozdna stelja bode le za silo, in naj gozdu privoščijo, kar je njegovega. Saj bi vsaj to vedeti morali, da, kakor vsaka rastlina, tako tudi drevje v borštih potrebuje zraven zraka in vode tudi gnoja.

Natoroznanske stvari.

Solnce pa ure.

Poleg W. Baer-a spisal Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

Kakor pa se ure v mestu ne vjemajo, ravno tako so si navskriž ure sèm ter tam po zemlji. Dokler so ljudje popotovali peš ali so se vozili z živino, niso opazovali takih razločkov med urami, in tudi ni bilo prav lahko, le malo se je poznalo, in vsega so ure bile krive, češ, da so malo vredne; ravno tako se turnske ure niso mogle naravnati, ker ni bilo telegrafa. Vse drugače pa je sedaj, ko imamo železnice; parovoz nas potegne v enem dnevu tako daleč, da se že dokaj pozna razloček med urami, vzlasti ker se lahko naznanja s telegrafom, kedaj je pravi poludan.

Med Berolinom in Dancigom, na priliko, je 67.1 milje; parovoz pridirja v 11 urah 3 min. Ali danciška ura je za 21 min. hitrejša kot berolinska. In če se pelješ še 4 ure in 31 minut naprej, dospeš v Königsberg, kjer so ure že za $28\frac{1}{2}$ min. hitreje kot berolinske; v Gumbinah, ki so 102.1 milje od Berolina, so pa ure že za $35\frac{1}{4}$ minute hitreje kot v Berolinu.

Krenimo pa na nasprotno stran, to je, podajmo se proti zahodu ali za solncem od Berolina, tedaj pa pazujemo, da grejo ure po teh krajih počasneje, nego v Berolinu. V Kaselnu, kamor dospeš v 10 urah in 16 minutah, je ura za $15\frac{1}{2}$ minute zadej, kot v Berolinu; v Kölnu, ki je $85\frac{1}{2}$ milje od Berolina, je ura za $25\frac{1}{4}$ minut zadej kot v Berolinu; v Aahenu, ki je 98.8 milje od Berolina, je pa za $29\frac{1}{2}$ minut zadej. Aahenu pa Sumbine ste tisti pruski mesti, ki ste si najbolj navskriž v urah, namreč za 1 ure in $4\frac{1}{2}$ minute.

Potegnimo si črto skozi Berolin na sever in na jug skozi oba pola ali tečaja, in hodimo ob njej, pa bomo zapazovali, da imajo povsodi enako na uri, razen da naši antipodi, to je na onstranskej poluti naše zemlje stanujoči ljudje imajo razloček za 12 ur.

Takova črta se imenuje meridian ali polutnik, zato ker solnce, kedar se premiče preko te črte, stoji najvisočje, in toraj ima tisti kraj takrat poludan, in ob enem vsi kraji, ki ležé ob tej črti, se vé da na tisti strani zemeljske polute, na unstranskej poluti imajo pa ravno takrat polnoč. In ker vsi kraji, ki ležé ob enem in istem meridianu, to je, na tanko saksebi proti severu in jugu, imajo ob enem in istem hipu poludan, toraj se tudi njihove ure popolnoma vjemajo. V Rimu, na priliko, je skoraj ravno takrat poludan, kakor v Benetkah, v Leipzigu in Stralsundu; Kairo v Egiptu ima ravno takrat poludan, kakor Petrograd ali Odesa, in Algier se vjema z Genfom.

Vse drugače pa je, če gremo iz ktere določene mesta proti vzhodu ali proti zahodu. Mesti, ki sti saksebi za 1 gr., imate razlike v poludnevu za 4 minute; vzhodno mesto ima 4 minute preje poludan, nego zahodno. Če se pomičeš ob ekvatoru naprej proti vzhodu, imaš pri vsakih 15 miljah 4 minute prej poludan.

Iz tega pa razvidimo, da se ure nikakor ne morejo vjemati povsodi na zemlji, če tudi jih ureja telegraf. Večako je daljava meridianska med dvema krajema, tim bolj so si navskriž njuni časomeri. Washington pa Berolin sta si navskriž skoraj za $\frac{1}{4}$ dneva po časomeru. To nam spričuje prekoatlanski kabel; kajti depeše pridejo preje v Ameriko, kakor so bile oddane, če se gleda na ure, nasproti pa depeše iz Amerike k nam zelo počasi dohajajo, se vé da, če gledamo na ure. Tudi v severo-amerikanskih zveznih državah se zelo poznajo takovi razločki. Kedar so, na priliko, zabili poslednji (zlati) žrebelj na pacifiškej ogromni železnici 10. maja 1869. leta, kazala je ura v vzhodu 3 uro 16 minut poludne, v zahodu železnice pa je kazala še le 11. uro 10 minut dopoldne. Kolik razloček!

Ravno taka je na Ruskem, ki se zelo široko razteza od vzhoda na zahod. Kedar je v Varšavi ravno poludan, takrat je v Petrovemgradu 37 minut čez poludan, v Jekatarinovemgradu je že $2\frac{1}{2}$ popoldne, na iztoku Jenizejevem že $4\frac{1}{2}$ popoldne, na iztoku Lene pa celó $6\frac{1}{2}$ popoldne, in na Beringovej cesti — 11 ura po noči. Kolik razloček!

(Konec prihodnjič.)

Šolske stvari.

Načrt,

kako naj bi si naše šole osnovale inventáre, to je, zaznamke za vpisovanje svoje stalne lastnine.

Slavni deželni odbor kranjski je letos obdaroval mnogo šol naše domovine s sprelepim vrtnarskim orodjem, in je zraven zaukazal, naj se te reči vpišejo v šolski inventár. Mislim, da tu in tam imajo pri naših šolah že vpeljane take inventarje, to je, zaznamke vseh reči, ki so stalna šolska lastnina, akoravno se ne vem spominjati, da nam bi bil kdaj kak ukaz veleval to napravo. Tudi jez sem si bil iz lastnega nagiba osnoval šolski inventár že pred kakimi 10 leti; in če bi ga zlasti pri kaki novejši šoli še ne imeli, ter si ga želijo osnovati, ponudim bratoljubno mlajšim učiteljem načrt za tak zaznamek, ki je za vsako šolo neobhodno potreben. Namen njegov namreč je, da iz njega razvidi vsak učitelj, ki kako službo nastopi, kaj njegova nova učilnica ima; — po tem inventaru pa tudi svo-